

Лідер. Еліта. Суспільство

Leader. Elite. Society

УДК: 354:378

doi: 10.20998/2616-3241.2020.1.06

Світлана Мороз

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України;

Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-2696-1278

E-mail: ra_ekma@yahoo.com

Володимир Мороз

професор, доктор наук з державного управління, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. І. Зязюна, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна

ORCID: 0000-0003-0796-5035

E-mail: moroz32@rambler.ru

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ДУМКИ РОБОТОДАВЦІВ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: стаття присвячена аналізу думки роботодавців щодо якості вищої освіти в Україні та обґрунтуванню напрямів вдосконалення змісту та практики реалізації державної політики у сфері вищої освіти. Подано результати опитування роботодавців щодо рівня якості вищої освіти на державному рівні. В статті звернено увагу на місце та роль роботодавців у системі забезпечення якості вищої освіти, а також запропоновано механізми їх залучення до оцінювання якості вищої освіти. За результати аналізу отриманої інформації було запропоновано використовувати опитування роботодавців на рівні одного з методів отримання інформації у межах державного моніторингу якості вищої освіти, а також визначено пріоритетні напрями щодо підвищення ефективності державного управління забезпеченням якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Ключові слова: забезпечення якості вищої освіти; опитування роботодавців; оцінювання якості вищої освіти; система вищої освіти України; державна політика у сфері вищої освіти.

Svitlana Moroz

candidate of sciences (public administration), senior research officer of training research and production center, National University of Civil Protection of Ukraine; Kharkiv, Ukraine

E-mail: ra_ekma@yahoo.com

Volodymyr Moroz

full professor, doctor of sciences (public administration), professor of the pedagogy and psychology of social systems management department by the academician I. Zyazyun, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»; Kharkiv, Ukraine

E-mail: moroz32@rambler.ru

HIGHER EDUCATION QUALITY IN UKRAINE: ANALYSIS OF EMPLOYERS' OPINIONS AND DIRECTIONS FOR STATE POLICY IMPROVING IN THE FIELD OF HIGHER EDUCATION

Abstract: *the article is focused on the analyzes of the employers' opinions on the higher education quality in Ukraine and substantiates the directions for improving the content and practice of state policy implementing in the field of higher education. The article contains the results of the employers' survey regarding the level of higher education quality at the state level. The article pays attention to the place and role of employers in the quality assurance system of higher education, as well as suggests mechanisms for their involvement in assessing the higher education quality. Basing on the results of the analysis of the received information, it was proposed to use the survey of employers at the level of one of the methods for information obtaining in the framework of state monitoring over the higher education quality, there were also identified priority areas for improving the effectiveness of public administration of ensuring educational activities' quality and the higher education quality.*

Key words: *assurance of higher education quality; employers' survey; assessment of the higher education quality; higher education system of Ukraine; public policy in the field of higher education.*

Svitlana Moroz, Volodymyr Moroz

An extended abstract of the paper on subject of:

Higher education quality in Ukraine: analysis of employers' opinions and directions for state policy improving in the field of higher education

Problem setting. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area identify employers at the level of one of the main stakeholders of the higher education quality ensuring. That being the case, the opinion of employers regarding the higher education quality not only can, but also should be considered by public administration entities at the level of one of the sources of information on the effectiveness of state policy in the higher education sphere. Among the tools for finding out employers' opinions on the level of the higher education quality, in our opinion, the survey method has one of the highest potential not only in the context of the validity of the obtained results, but also taking into account the relative ease of use.*

Recent research and publications analysis. *The problem of the higher education quality ensuring, considering its great importance for the socio-political and socio-economic development of the state, is constantly being within the scope of researchers' scientific attention. In the field of "Public administration" science, the problematic of public administration over higher education was in the focus of scientific attention of V. Babayev, L. Gayevs`ka, S. Gry`gans`ka, S. Dombrovs`ka, S. Kvit, S. Kushnir, V. Lugovy`j, T. Lukina, S. Majboroda, V. Ogarenko, O. Postupna, V. Sadkovy`j, I. Semenez`-Orlova, S. Shevchenko and other researchers. Despite the sufficient attention of researchers to the problematic of*

the higher education quality, the question of finding out the employers' opinion on the appropriate focus of scientific attention still remains open for scientific researches organization.

Paper objective. *To substantiate the directions for improving the content and practice of using state policy in the field of higher education and ensuring its quality, basing on the results of the analysis of employers' responses as for the level of higher education quality in Ukraine.*

Paper main body. *In the period from January 2019 to February 2020, a survey of employers from the eastern regions of Ukraine was conducted through expert interviews and questionnaires. 184 employers participated in the survey. The expert interview was conducted to find out the level of respondents' understanding of the content of the questionnaire questions, as well as the content of the answers available for respondents to choose from. Among the questions of the questionnaire there was one content direction of which was related to the determination by employers of the level of respondents' satisfaction with the higher education quality in Ukraine. Employers were offered one of the possible answers to the questionnaire question – «Are you satisfied with the higher education quality?». Basing on the results of the analysis of respondents' answers, it was found that: 56 % of employers are generally satisfied with the higher education quality; 30 % of employers are not satisfied with the higher education quality; 8% of employers consider the higher education quality to be unsatisfactory; 6% of employers are completely satisfied with the higher education quality. None of the respondents chose the answer option that determined the higher education quality at a high level.*

Conclusions of the research. *Basing on the results of the survey, we can formulate the following main conclusions: first of all, employers' involvement in the examination of the higher education quality, as well as the quality of activities of Institutes of*

Higher Education, should become a constant practice in the system of corresponding in its content direction monitoring. Surveys at the regional and state levels can be among the main tools for attracting employers to monitor the quality of higher education; secondly, only those of scientific and pedagogical workers who have experience of the corresponding professional activity should be involved in teaching of educational discipline on a specialty., for example, at the level of at least five years. In addition, the state should establish a norm for Institutes of Higher Education regarding the mandatory participation of employers in: compiling the content of educational programs; implementing the content of educational components; final certification of graduates, etc.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Під час останньої зустрічі Президента України В. Зеленського з ректорами провідних закладів вищої освіти було звернено увагу на існування в Україні неабиякого попиту на фахівців із вищою освітою. Президент України визначив місце та роль закладів вищої освіти у задоволенні кадрових потреб держави та бізнесу. За результатами проведеної зустрічі В. Зеленським було підписано Указ Президента України №210/2020 «Про вдосконалення вищої освіти в Україні», у межах якого поміж іншим було актуалізовано питання розробки Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021 – 2031 роки [6]. На цей час Міністерство освіти і науки України опрацювало проект відповідної Стратегії та винесло її зміст на громадське обговорення. У межах програмного документу проблематика забезпечення якості вищої освіти була ідентифікована на рівні одного з пріоритетних напрямів розвитку системи вищої освіти України. Автори Стратегії звернули увагу на існування протиріччя між достатньо високими показниками загального рівня розвитку системи вищої освіти України (у

межах рейтингу QS Higher Education System Strength Rankings, який визначає країни із найсильнішими в світі системами вищої освіти, Україна позиціонує на 44-му місці з 50 можливих [9]) та порівняно невеликою кількістю українських університетів, які входять до рейтингу QS World University Ranking рік від року включаються одні та ті самі заклади вищої освіти [8]). Іншими словами, з одного боку, система вищої освіти України демонструє достатній рівень своєї конкурентоспроможності, а з іншого – представництво ЗВО України серед так званих топових університетів є достатньо обмеженим. Це протиріччя загострюється передусім й тим фактом, що рік від року кількість українських університетів у QS World University Ranking залишається незмінним. Виникає ситуація, за якої достатній рівень конкурентоспроможності системи вищої освіти України не забезпечує збільшення кількості українських ЗВО серед топових університетів світу. Відсутність причинно-наслідкового зв'язку між високим рівнем розвитку системи вищої освіти України та недостатнім рівнем представництва українських ЗВО серед найбільш рейтингових університетів світу обумовлює актуалізацію наукового завдання щодо оцінювання якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Для вирішення цього завдання може бути використаний як метод порівняльного аналізу, наприклад для з'ясування місця українських ЗВО в авторитетних міжнародних університетських рейтингах, так і метод експертного опитування, наприклад для формування аргументної бази теоретичних припущень щодо якості підготовки фахівців у системі вищої освіти України. Кожен з цих методів має свої потенціали у забезпеченні вирішення сформульованого вище завдання, а отже, ми не можемо визначити пріоритетність у використанні будь-якого з них. Разом з тим, слід констатувати той факт, що у межах наукової думки, метод порівняльного аналізу набув більшої популярності серед дослід-

ників, що, з одного боку, сприяло розвитку науково-теоретичного підґрунтя проблематики забезпечення якості вищої освіти, а з іншого – обумовило певну теоретизацію відповідного напрямку наукової думки. Слід констатувати, що серед результатів наукових досліджень проблематики якості вищої освіти майже відсутні ті з них, які були б отримані вченими внаслідок використання ними емпіричних методів наукового пізнання. Поступовий розвиток диспропорції на користь методів теоретичного пізнання (у нашому випадку – методу порівняльного аналізу) не лише не сприяє поглибленню знань щодо сутності та змісту феномену якості вищої освіти, а й подолатню розриву між теорією та практикою у межах обраного фокусу наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблематика забезпечення якості вищої освіти, з огляду на свою неабияку значущість для суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави, постійно перебуває у межах кола наукової уваги дослідників. У галузі науки «Публічне управління» проблематика державного управління вищою освітою перебувала у фокусі наукової уваги В. Бабаєва, В. Бикова, Л. Гаєвської, С. Григанської, С. Домбровської, С. Квіта, С. Кушніра, В. Лугового, Т. Лукіної, С. Майбороди, В. Огаренка, О. Поступної, В. Садкового, І. Семенець-Орлової, С. Шевченка та інших дослідників. Окремі питання проблематики державного управління якістю вищої освіти були нами розглянуті у межах попередніх напрямів наукових пошуків [2–5]. Серед за-

рубіжних вчених питання менеджменту освіти набули свого розвитку у дослідженнях Р. Барнетта, Д. Грін, Л. Ломас, Р. Льюїса, Ж. МакГрегора, М. Оулі, Я. Райзбека, Д. Сеймура, Д. Сміта, В. Стаббса, Д. Фінча, Я. Хілл та іншими вченими.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Не зважаючи на достатній рівень наукової уваги до проблематики якості вищої освіти та механізмів її забезпечення, окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Серед таких питань неабиякої значущості набувають ті з них, фокусом наукової уваги яких є оцінювання якості вищої освіти представниками стейкхолдерів.

Відповідно до положень та норм Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, стейкхолдерами забезпечення якості вищої освіти, а відповідно й її експертами, є студенти, викладачі та роботодавці (професіонали-практики) [7, с. 21]. Отже, з'ясування узагальненої думки кожної з груп стейкхолдерів, не лише може, а й повинно розглядатися на рівні одного з практично значущих завдань наукового пошуку щодо дослідження сутності та змісту феномену якості вищої освіти.

Враховуючи сформульовану у змісті Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо суспільної відповідальності за вищу освіту мету вищої освіти, а саме – «підготовка студентів до активного громадянства, до їх майбутньої кар'єри (наприклад, сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримку їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій» [10], нами було прийнято рішення зосередитись на з'яванні думки того з стейкхолдерів забезпечення якості вищої освіти, який є безпосереднім споживачем якості отриманої людиною освіти, тобто того суб'єкту, який створює умови для матері-

алізації (монетизації) набутих в системі вищої освіти компетентностей. На нашу думку, таким із наведених вище суб'єктів є роботодавці (професіонали-практики), адже саме вони надають можливості для розвитку «кар'єри (працевлаштування)» та забезпечують інтегрування «передових знань» у реальний сектор економіки. Отже, у межах цієї публікації ми маємо намір звернути увагу на думку роботодавців щодо того рівня якості вищої освіти, який забезпечується ЗВО України.

Методологія та методи дослідження (опис методології і методів дослідження, які використовувалися для отримання наукових результатів, викладених у статті). Для досягнення цієї мети нами у період з січня 2019 по лютий 2020 років було проведено опитування роботодавців шляхом експертного інтерв'ю та анкетування. Експертне інтерв'ю з представниками роботодавців було використано організаторами дослідження для уточнення рівня розуміння потенційними респондентами змісту розробленої анкети, а також запропонованих для вибору варіантів відповідей. Крім того, під час експертних інтерв'ю, організатори дослідження, вибірково поспілкувались з деякими з роботодавців щодо їхньої думки про природу виникнення протиріччя між достатньо високим загальним рівнем розвитку системи вищої освіти в Україні та обмеженою кількістю тих з вітчизняних університетів, які були включені міжнародними моніторинговими місіями до рейтингу університетів світового рівню. До проведення анкетування були залучені на добровільних засадах найбільш вмотивовані до наукової роботи студенти магістерської програми «Публічне управління та адміністрування» Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет» та Національного університету цивільного захисту України. Перед початком анкетування з тими, хто виявив бажання взяти участь в опитуванні у якості інтерв'юєрів студентами, були проведені інструктивно-методичні заняття щодо технології та особливостей

збору первинної інформації за допомогою інструментарію анкетування. В анкетуванні у якості респондентів взяло участь 184 роботодавця з Харківської, Полтавської, Сумської, а також підконтрольних Україні частин Донецької та Луганської областей. Достатньо обмежена кількість залучених до опитування роботодавців, так саме як й певна локалізація території охоплення дослідженням, не дозволяє нам ідентифікувати отримані результати на рівні репрезентативних. Разом з тим, отримані нами результати можуть бути використані суб'єктами державного управління для вдосконалення змісту та практики використання державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). За результатами аналізу відповідей роботодавців щодо рівня якості вищої освіти в Україні, обґрунтувати напрями вдосконалення змісту та практики використання державної політики у сфері вищої освіти і забезпечення її якості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням

отриманих наукових результатів. Запропонована до заповнення роботодавцями анкета містила вісімнадцять запитань, з яких три були зосереджені на з'ясуванні демографічних характеристик учасників опитування. Серед питань анкети, фокус безпосередньої уваги яких зосереджувався на проблематиці якості вищої освіти, авторами дослідження було сформульовано зокрема й те, змістовне спрямування якого пов'язувалося з визначенням рівня задоволеності респондентами якістю вищої освіти в Україні. Це запитання, як й переважна більшість запитань анкети, було закритим, а отже респондент був обмеженим у виборі варіантів відповідей. Разом з тим, запропоновані організаторами дослідження до вибору варіантів відповідей охоплювали достатню для використання респондентом умовну шкалу оцінювання, а отже, факт обмеженості варіантів відповідей не зменшив якість отриманої інформації. Результати відповідей роботодавців на запитання анкети щодо рівня задоволеності якістю вищої освіти в Україні подано на рисунку 1.

Рис. 1 Рівень якості вищої освіти в Україні (за результатами опитування роботодавців)

За результатами аналізу відповідей роботодавців на запитання анкети «Чи задовольняє вас якість вищої освіти?» можемо сформулювати такі основні узагальнення.

По-перше, більшість із опитаних роботодавців (56 %) підтримала тезу про задоволеність якістю вищої освіти в Україні. Слід звернути увагу, що, відпові-

дно до шкали оцінювання, ця оцінка позиціонує посередині між полярними твердженнями, тобто між «Рівень якості вищої освіти мене майже не задовольняє (мінімальна оцінка якості)» та «Рівень якості вищої освіти мене повністю задовольняє (максимальна оцінка якості)». На нашу думку, така оцінка респондентів свідчить про те, що використання трудо-

вого потенціалу робітників роботодавцями може забезпечити функціонування очолюваної ними організації, але, система вищої освіти України, без перспектив її подальшого розвитку. Іншими словами, система вищої освіти України в цілому задовольняє очікування роботодавців щодо якості підготовки фахівців із вищою освітою, але при цьому не створює потенціалів для подальшого розвитку організацій. За умови постійного загострення конкурентної боротьби на міжнародному ринку товарів та послуг така обмеженість перспектив організації до подальшого свого розвитку, з часом стане причиною втрати не лише можливості організації конкурувати, а й причиною припинення нею професійної діяльності. Таке наше припущення може бути підтверджено й тим фактом, що жоден із респондентів не оцінив якість вищої освіти на максимальному рівні та лише 6 % з опитаних обрали відповідь «Рівень якості вищої освіти мене скоріше задовольняє». Відповідно до шкали оцінювання – це майже сама висока оцінка.

По-друге, 38 % роботодавців оцінили якість вищої освіти на рівні нижчого за середній, тобто обрали відповіді «Рівень якості вищої освіти мене майже не задовольняє (за шкалою оцінювання це мінімальна оцінка якості)» – 8 % та «Рівень якості вищої освіти мене скоріше не задовольняє (за шкалою оцінювання це майже мінімальна оцінка якості)» – 30 %. Тут ми змушені констатувати той факт, що під час експертних інтерв'ю роботодавці досить часто звертали увагу на незадовільність якістю підготовки фахівців у системі вищої освіти України, а тому вище наведений результат (38 %) не став несподіванкою для організаторів дослідження. Цікаво, що під час спілкування з роботодавцями у межах експертних інтерв'ю, майже жоден із опитаних не звернувся до позитивного досвіду використання трудового потенціалу тих зі своїх працівників, які здобули вищу освіту за межами України. З одного боку, це може свідчити про відсутність такого досвіду,

наприклад, з огляду на відсутність у штаті організації тих робітників, які здобули свої професійні компетентності в іноземних ЗВО, а з іншого боку – про відсутність принципової різниці між якістю підготовки фахівців у системі вищої освіти України та системі вищої освіти інших країн. Проведене опитування не дозволяє нам визначитись із вибором того чи іншого варіанту інтерпретації на рівні експертного, а тому залишимо наведену вище тезу без додаткових коментарів.

По-третє, проведене нами опитування не мало певної профілізації, тобто організатори дослідження не ставили за мету сформулювати фокус-групу для анкетування з роботодавців окремого фаху. Іншими словами, серед респондентів були роботодавці з різних за профілем своєї професійної діяльності організацій. Такий наголос є цікавим з огляду на можливість порівняння отриманого нами результату з результатами проведеного у 2018 році фахівцями Міністерства юстиції України аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці». Відповідно до отриманих Міністерством юстиції України результатів «лише 6,9 % представників юридичного бізнесу оцінили рівень знань випускників юридичних факультетів на відмінно, ще 9,3 % відмітили добру підготовку фахівців. Натомість 25,6 % респондентів вказали, що рівень підготовки випускників є задовільним. Значна частина респондентів (37,2 %) незадоволена рівнем випускників юридичних факультетів чи закладів вищої освіти» [1, с. 16]. Екстраполюючи ці результати на ті, які були отримані нами у межах проведеного опитування, можна констатувати про відсутність принципової різниці. Наприклад, 37,2 % роботодавців із числа представників юридичного бізнесу оцінили якість підготовки фахівців на рівні нижче середнього або на незадовільному рівні. Майже тотожній за змістом результат було отримано нами у

межах авторського дослідження, а саме – 38 % респондентів обрали відповіді з оцінкою нижче середньої. Разом з тим, у межах критерію оцінок на рівні вище середньої розбіжність в оцінках роботодавців є достатньо відчутною. Наприклад, 16,2 % представників юридичного бізнесу оцінили якість підготовки фахівців свого профілю на рівні оцінок вище середнього, тобто на рівні який відповідає оцінкам добре та відмінно. За результатами проведеного нами опитування відповідний показник дорівнює лише 6 %. Це може свідчити про факт більш високого рівня підготовки фахівців у системі юридичної освіти за умови її умовного порівняння з іншими напрямками професійної підготовки в системі вищої освіти.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного опитування роботодавців можемо сформулювати такі основні висновки.

1. Представники роботодавців, відповідно до норм та положень Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, є одними з основних незалежних (зовнішніх) експертів якості вищої освіти. Залучення роботодавців до експертизи якості вищої освіти, так само як і якості діяльності ЗВО, повинно стати постійною практикою в системі відповідного за своїм змістовним спрямуванням моніторингу. Серед основних інструментів залучення роботодавців до моніторингу якості вищої освіти може стати опитування регіонального та державного рівня. Методика проведення відповідного опитування повинна передбачати оцінювання роботодавцями якості вищої освіти як у цілому за системою, так і за напрямками професійної діяльності. Розроблення методології проведення моніторингу якості вищої освіти, так само як і методики проведення опитування основних стейкхолдерів, може бути покладена Урядом України на Національне агентство забезпечення якості вищої освіти, Державну службу якості освіти та

Національне агентство кваліфікацій. Проведення моніторингу якості вищої освіти повинно стати систематичним, наприклад: на державному рівні – раз на два роки; на регіональному рівні – раз на рік; на університетському рівні – раз на пів року.

2. Результати аналізу відповідей респондентів у межах презентованого вище авторського дослідження, у цілому, корелюються з результатами, які були отримані іншими вченими або експертними агенціями (моніторинговими місіями) у межах попередньо проведених опитувань. Майже тотожність отриманих результатів, незалежно від часу їх отримання та фокусу професійної уваги експертів, свідчить про невідповідність динаміки підвищення якості вищої освіти в Україні очікуванням роботодавців. За умови збереження такої тенденції якість підготовки фахівців у системі вищої освіти України, у найближчому майбутньому, перестане забезпечувати конкурентоспроможність випускників ЗВО на ринку праці. З часом така тенденція може стати причиною виникнення так званого мультиефекту, за якого кожне наступне покоління отримуватиме якість вищої освіти нижчу за попередню. Подолання такої тенденції можливо за рахунок консолідації зусиль тих із органів державної влади, до компетенції яких входять питання забезпечення, як безпосередньо якості вищої освіти, так й освіти в цілому. На нашу думку, доцільно розглянути можливість зміни організаційних статусів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Державної служби якості освіти та Національного агентства кваліфікацій за напрямом їх об'єднання у межах однієї організаційної структури. Компетенція Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітніх програм повинна (може) бути передана на рівень недержавної (незалежної) організації.

3. З врахуванням наведеного у Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі

вищої освіти визначенням змісту якості вищої освіти, а саме акценту на тому, що якість вищої освіти є «результатом взаємодії між викладачами, студентами та навчальним середовищем закладу», вважаємо за необхідне запропонувати до розгляду норму щодо обов'язковості у залучених до реалізації змісту освітніх програм викладачів з успішним досвідом роботи за відповідним до конкретної спеціальності фахом. Іншими словами, до викладання навчальних дисциплін за спеціальністю повинні залучатись лише ті з науково-педагогічних працівників, які мають досвід відповідної професійної діяльності, наприклад, на рівні не менше п'яти років. Крім того, держава повинна встановити для ЗВО норму щодо

обов'язкової участі роботодавців у складанні змісту освітніх програм; реалізації змісту навчальних компонент; підсумковій атестації випускників тощо.

Вище наведені узагальнення та висновки не вичерпують проблематику участі роботодавців у забезпеченні якості вищої освіти, а лише сприяють розвитку її інформаційного підґрунтя. Серед подальших напрямів наукових пошуків слід звернути увагу на ті з них, змістовне спрямування яких пов'язано із з'ясуванням думки роботодавців щодо детермінант якості вищої освіти, а також можливих напрямів з удосконалення механізмів державного управління забезпеченням якості вищої освіти.

Список літератури:

1. Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці. Звіт за результатами аналітичного дослідження. Міністерство юстиції України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1GyR0eCiaqxXzQ4SV5qJ6N_fbFsw6XC-o/view

2. Мороз, С. А. (2016) Державне управління розвитком трудового потенціалу ВНЗ: компетенція людини, університету та держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_11

3. Мороз, С. А. & Мороз, В. М. (2015) Підвищення якості трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ в контексті змісту механізмів міжнародної співпраці. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : Зб. наук. праць НТУ «ХПІ». Вип. 43 (47). С. 100–112.

4. Мороз, С. А. (2017) Державне управління якістю вищої освіти в контексті норм міжнародних стандартів якості: принцип процесного підходу. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : Всеукр. наук.-практ. конф. за мі-

жнар. участю, 27 жовтня 2017 р. Одеса. С. 365–366.

5. Мороз, С. А. (2019) Досвід Китаю у забезпеченні розвитку галузі освіти як підґрунтя для вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти України. *Інвестиції: практика та досвід*. №9. С. 70–77.

6. Про вдосконалення вищої освіти в Україні. Указ Президента України №210/2020. Президент України: офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2102020-34045>

7. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (2015). Київ: ТОВ «ЦС». С. 32.

8. QS world university rankings 2021. QS world university rankings. Quacquarelli Symonds. Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021> - <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>

9. Rankings 2018. QS higher education system strength rankings. Quacquarelli Symonds. Access mode: <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2018>

10. Recommendation CM/Rec (2007) 6 of the Committee of Ministers to member

states on the public responsibility for higher education and research: Appendix 5. Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies. Access mode: https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf

References:

1. *Znannia ta navychky vypusknikyv yurydychnykh fakultetiv ta zakladiv vyshchoi osvity cherez pryzmu vidpovidnosti potrebam rynku pratsi. Zvit za rezultatamy analitychnoho doslidzhennia* [Knowledge and skills of graduates of law faculties and institutions of higher education through the prism of compliance with the needs of the labor market. Report on the results of analytical research]. Ministerstvo yustyttsii Ukrainy. Access mode: https://drive.google.com/file/d/1GyR0eCiaqxXzQ4SV5qJ6N_fbFsw6XC-o/view

2. Moroz, S. A. (2016) *Derzhavne upravlinnia rozvytkom trudovoho potentsialu VNZ: kompetentsiia liudyny, universytetu ta derzhavy* [State management of development of labor potential of high school: competence of the person, university and the state]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok № 4. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_11

3. Moroz, S. A. & Moroz, V. M (2015) *Pidvyshchennia yakosti trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ v konteksti zmistu mekhanizmiv mizhnarodnoi spivpratsi* [Improving the quality of labor potential of domestic higher educational institutions in the context of the content of mechanisms of international cooperation]. Problemy ta perspektyvy formuvannia natsional'noi humanitarno-tekhnichnoi elity : Zb. nauk. prats' NTU «KhPI». Vyp. 43 (47). P. 100–112.

4. Moroz, S. A. (2017) *Derzhavne upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity v konteksti norm mizhnarodnykh standartiv yakosti: pryntsyyp protsesnoho pidkhodu* [Public quality management of higher education in the context of international quality standards: the principle of process approach]. Reformuvannia publicnoho upravlinnia ta administruvannia: teoriia,

praktyka, mizhnarodnyi dosvid : Vseukr. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu, 27 zhovtnia 2017 r. Odesa. P. 365–366.

5. Moroz, S. A. (2019) *Dosvid Kytaiu u zabezpechenni rozvytku haluzi osvity iak pidgruntia dlia vdoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia iakistiu vyschoi osvity Ukrainy* [The experience of China in ensuring the development of the education sector as a basis for improving the mechanisms of state management of the quality of higher education in Ukraine]. *investytsii: praktyka ta dosvid*. №9. P. 70–77.

6. *Pro vdoskonalennia vyshchoi osvity v Ukraini. Ukaz Prezydenta Ukrainy №210/2020* [On the improvement of higher education in Ukraine. Decree of the President of Ukraine №210 / 2020]. Prezydent Ukrainy: ofitsiine internet-predstavnytstvo. Access mode: <https://www.president.gov.ua/documents/21020-34045>

7. *Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG)* [Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)] (2015). Kyiv: TOV «TsS». P. 32.

8. QS world university rankings 2021. QS world university rankings. Quacquarelli Symonds. Access mode: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>

9. Rankings 2018. QS higher education system strength rankings. Quacquarelli Symonds. Access mode: <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/2018>

10. Recommendation CM/Rec (2007) 6 of the Committee of Ministers to member states on the public responsibility for higher education and research: Appendix 5. Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies. Access mode: https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf

Стаття надійшла до редколегії 06.12.2020